

Könyvismertetés.

V. *Oosterzee-Kenessey, Pathmosi hangok.* Kolozsvár 1904. Theologus kör kiadása. VI. 167. Ára 2 kor. 40 fil. — *Könyves Tóth Kálmán, A hit temploma* (új folyam) I. Egyházi beszédek. Részben Spurgeon, Decoppet, Talmage nyomán. Budapest. Kókai L. kiadása. 1904. 158. Ára 3 kor. — *Szalóczy Pál, Egyházi beszédek Bersiértől.* Jogositott magyar kiadás. I. Budapest. Kókai L. kiadása. 1904. VII. 192. Ára 4 kor. — *Papp Károly, Keresztelési és esketési beszédek.* (Függelékül eskü, imádságok, megáldások, úri imádság) Palmer „Casual-Reden“ nyomán. Budapest. Kókai L. kiadása. 1902. 70. Ára 1 kor. 20 fil. — *Szentimrey József, Egyházi beszédek.* Beregszász. 1903. Szerző tulajdona. 137. Ára 3 kor. — *Lágler Sándor és Kálmán Dezső, Protestáns Pap.* Kölesd 1903. évfolyam. — *Geduly Henrik, Evang. homiletikai folyóirat.* Nyiregyháza. 1903. évfolyam.

Miként a felsorolt munkák mutatják, az újabban nagyon elszaporodott prédikáció-irodalom termékei felett kívánunk rövid szemlét tartani. A hely korlátolt volta ép úgy, mint a szóvá teendő anyag nagysága egyaránt igazolni fogják azt az eljárásomat, hogy részletekbe nem bocsátkozom. Különben is a részletek aprólékos vizsgálatát teljesen fölösse teszi az a tény, hogy nincsen olyan remek beszédgyűjtemény, a melyben silány részleteket nem találhatnánk, mert hiszen emberi művek még a remek is, és viszont, nincs olyan gyarló gyűjtemény, melyben kedves, értékes részletek ne gyönyörködtetnének, mert hiszen a nyilvánosságra szánt beszédek a szerzők lelkének virágai. Ezért az általános benyomás és a gyakorlati használhatóság szempontjából kívánok a fent felsorolt művekről ítéletet mondani.

Jellemző, hogy nálunk a prédikáció irodalma oly nagyon fellendült, hogy könyv-könyv után jelenik meg e téren, mert ez annak bizonyossága, hogy a theologiai irodalomnak egyelőre csak a legkönnyebben végezhető és felhasználható ágát tudjuk felkarolni. De ez sem volna baj, ha a minőség a mennyiséggel egyenes arányban állana. Ámde sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a „predikáló egyház“ igazi, művészi formában és emelkedett tartalomban kiváló műszónoklatokkal nem igen dicsekedhetik.

De jellemző az is, hogy, a mint azt a felsorolt munkák maguk igazolják, a beszéd gyűjtemények között alig van eredeti termék, a magyar észjárás, a magyar vérmérséklet, a magyar vallásos buzgóság terméke, hanem a túlnyomó nagyobb rész idegen szerzők műveinek fordítása avagy átdoldozása. Szomorú bizonyossága ez egyrészt a mi kényelmességünknek, hogy ne mondjam, lustaságunknak, másrészt meg az idegen szellemvilághoz való megszokott vonzódásunknak. Mindkettő olyan betegség a melylyel mennél előbb szakítunk, annál több haszna lesz belőle nemcsak önérzetünknek, hanem egyházunknak és hazánkunknak is. A magyar protestantismusban kell annyi erőnek és buzgóságnak lennie, hogy még az eszméket és a lelkesülést is nem keresi az idegenben, hanem a maga erejéből táplálkozik. Nem vagyok én ellenese a külföldi irodalomnak és evangéliumi szellemnek. Nem mondom én azt sem, hogy soha ne ültessük át nyelvünkre az idegen remekírók formában és tartalomban egyaránt értékes műveit. Nem tagadom azt sem, hogy egy-egy idegen nagy szellem termékenyítőleg hathat messze földek vezérebereire is. De az az egy bizonyos, hogy a saját erőnk elpetyhülésével jár az idegen szellem után való egykedvű kullogás, a saját lelkivilágunk ürességének, termékenyítő erőben való megfogyatkozásának a jele az ha szinte sportszerűleg folyton csak azt keressük és követjük és kívánjuk, a mi idegen.

Az idegenhez való ezen hozzászokásnak és az ennek alapján létesült szellemi elgyengülésnek a mai prédikáció-irodalom a legszembeszökőbb bizonyítéka. Nemcsak az önálló kiadványoknak, hanem a folyóiratokban közölt beszédeknek a nagyobb része is idegen forrás után készült. Az a bizonyos „átdolgozás“ nem jelent valami túlságos sokat, mert csak néhány formális változtatásra szorítkozik. Még értékesnek kell tartanunk azt az eljárást, a mit Kenesseynél tapasztalunk, hogy az unalmasságig szó-szátyár beszédeken lehetőleg rövidít és helyes, élvezetes magyar stylusban találja fel az idegen észjárást. De már az észjárás idegenségén ő sem változtathat. Hogy pedig az nem a miénk, elég csak egyetlen beszédet elolvasni, hogy erről meggyőződjünk. De ép ezért csakis irodalmi jelentősége van az Oosterzee beszédei lefordításának, illetőleg átdolgozásának. Mert a gyakorló pap ezekből hangulatnál egyebet nem igen meríthet. Egész terjedelmében egyetlenegy sem mondhat el senki, beosztását egyiknek sem lehet használni, legfőlebb hát arra való, hogy a vasárnapi beszédjére készülő lelkész hétfőn vagy kedden olvassassa el Oosterzee beszédeit és merítsen belőlük hangulatot. S ebben van az idegen beszéd-irodalomnak reánk közvetlen jelentősége és értéke. S ebből a szempontból Kenessey nem végzett fölös munkát, mikor Oosterzee beszédeit rövidítve magyarban is hozzáférhetővé tette.

Szintén idegen forrásból meritett Könyves Tóth Kálmán is, mikor a hit temploma új folyamát megindítva, leginkább angol szerzőket szólaltat meg. A hit temploma cz. vállalatnak első folyamát talán mindenki ismeri s talán mindenki elismeri azt is, hogy sokszor

igazán hasznos segítő társ tud lenni a beszédek készítésénél. K. T. K. most is kedves és hasznos munkát végzett, a mikor az új folyam I. kötetében 23 szép beszédet közölt. Ezek a beszédek nemcsak mostani formájukban alkalmasok a változatlan felhasználásra, hanem különösen is alkalmasak a gondolatébresztésre. Tetszetősebbek, vonzóbbak is, mint a német beszédek szoktak lenni. mert az angol és a francia gondolkodás módja a magyarral sokkalta inkább rokon, mint a német.

Francia szerző munkáit fordította le s tette a magyar lelkészeknek hozzáférhetővé Szalóczy Pál, ki Bersier 21 beszédét adta ki egy elsőnek jelzett kötetben. Míg az előbbi munka eleven, kedves, olvasmánynak is szórakoztató és kellemes, addig ez már nehézkes, nagy lélegzetű, igazi templom beszédgyűjtemény. A beszédek gondolatmenete mindig vonzó, eredeti, mélyen járó és tanulságos, de a forma sokszor fárasztó és döcögős. Mégis azt kell mondanom, hogy Szalóczy Pál helyesen cselekedett, a mikor Bersier beszédeit magyarul megszólaltatta. Hogy a nyelvezete itt-ott nehézkes, azt annak kell betudnunk, hogy miként ő maga mondja, a túlságos hosszú beszédek rövidítgetni volt kénytelen. Azt pedig mindnyájan tudjuk, hogy ez a munka sokszor a stylus simaságának a rovására megy.

Papp Károly tiszta-inokai ref. lelkész német szerzők után dolgozott. Előszavában azt mondja, hogy oly módon dolgozta át a német eredeti fogalmazványokat, hogy azokból csak egy két eszme maradt meg, míg a nyelvezet egészen a maga sajátja. Célja pedig „egy-két igaz könynek fakasztása, egy két kérges szív meglágyítása“ volt. A mi az első dolgot illeti, ki kell jelentenem, hogy Papp Károlynak csinos, változatos nyelvezet áll rendelkezésére, de az az egy bizonyos, hogy az alkalomhoz mért és szükséges gondolatokban már sokkal fogyatékosabb. A kilencz keresztelési beszéd között alig kettőben van a kereszttségnek roppant jelentősége kidomborítva, míg a többi csak ötletes toaszt-féle jellemű. A közölt imádságok sem emelkednek fölül a közönségesség színvonalán. Egy egyetlen beszéd van az egyházkelés alkalmára is. Miért csak egy? S miért van annak homlokára téve, hogy oly esetre való, mikor az anya felgyógyult? És miért nincs az egész beszédben egyetlen utalás sem a szülőnek gyermeke iránt való kötelességére? Az ilyen beszédek nem igen alkalmasak arra, hogy az egyházkelés régi szép szokását a néppel megszerettessék. Mert sajnós, hogy e szokás lassanként kivész, a minek egyik főoka az is, hogy a papnak is idegenkednek az egyházkeléstől. Pedig a vallásos lélek ihletett buzgólkodásának és a hivekre való hatásnak egyik igen kedves és kedvező alkalma ez. Érdemül tudom be Papp Károlynak, hogy erre az esetre is gondolt, mert az már nem az ő hibája, hogy olyan gyarló beszédet talált forrásában. Sokkal kedvezőbb benyomást tesznek az olvasóra az esketési beszédek, melyekből 25 darabot közöl a kiadó. Némelyike igazán szép és emelkedett és csaknem mind alkalmas arra, hogy ötleteket ébreszsen, gondolatokat keltsen. Néhány imádság és áldás teszi hasznossá a kis füzetkét, melyet olcsósága is ajánl.

Eredeti munkákat tartalmaz Szentimrey József könyve, melyben 20 beszédet találunk. A tárgya megválasztásában változatos, kidolgozásában eredeti, magyaros, könnyen érthető. De a könnyű megértés miatt sokszor közönséges, vagy legalább nem mindig választékos. Baj az is, hogy sokszor nem következetes a helyes írásban, hanyag a pontozásban, felszínes a stilizálásban. De ezek külső hiányok, a melyeket könnyen feledtetne a gondolat bősége, a megfigyelés eredetisége, a szellem sziporkázó elevensége. Ámde ezeket a belső kellékeket sem találjuk fel minden beszédben, a melyekről általában azt mondhatjuk el, hogy a közönséges színvonalon fölül nem igen emelkednek. Jó falusi prédikációk, s ha ilyeneket akart közölni a szerzőjük, akkor célját elérte és nem nyújtott többet, mint a mennyit ígért. Az bizonyos, hogy a ki olvasgatja e beszédekét, nem lepődik meg sehol eredeti s merész fordulatok miatt, de viszont nem is botránkozik meg sehol, de sőt az evangéliumi jézusi szellem egyszerű megnyilatkozását találja mindenütt. S ma nap már ez is nyereségszámba megy.

Még két protestáns folyóiratról kell megemlékeznem rövidesen. Az egyik a vén „Protestáns Pap“ a másik az ifjú „Evang. Homiletikai Folyóirat.“ Lehet, hogy az öröklött konservatív hajlandóságnak is van benne némi része, nem tudom, de azt hiszem, sokkalta inkább az igazság érzete mondatja velem azt, hogy sokkal jobb a régi, mint az új. A Prot. Pap a hazai két protestáns egyház gyakorlati téren irodalmilag működő lelkészeit igyekszik tömöríteni, míg az Evang. Homiletikai Folyóirat csakis az ág. h. evang. lelkészeknek találkozó helyéül kíván szolgálni. Amabban már csak e miatt is nagyobb a szabadság, emebben nagyobb a megkötöttség. E megkötöttséget fokozza az, hogy az evang. egyházban szokásos perikopa-rendszer kereteiben mozog az irodalmi működése. Mire jó ez? tudják talán azok, a kik tartják. Szerintem szükségtelen és helytelen szokás. De ez csak a forma kérdése. A fődolog pedig a tartalom. Sajnos azonban, hogy e tekintetben teljes elismeréssel egyik folyóiratról sem emlékezhetem meg. A Prot. Pap sokszor igen gyenge dolgokat is közöl, de az bizonyos, hogy semmivel sem közöl gyengébbeket mint a Homil. Folyóirat. Hogy miért alapították meg ezt a folyóiratot, ha előbb kiváló írói gárdáról nem gondoskodtak, szinte érthetetlen. A három évfolyam, a melyet eddig ez a folyóirat átélt, azt bizonyítja, hogy a magyar ág. h. evang. egyházi beszédiróladalom még csak a kezdet kezdetén van. Néhány érettebb, tartalmasabb, formásabb beszédet kivéve, egészében véve igen közönséges beszédekét közölt. És miért Homiletikai Folyóirat ennek a neve, ha homiletikai termékeket ugyan közöl, de homiletikai kérdéseket soha fel nem vet, homiletikai értekezéseket soha nem közöl? Pedig csak ezek tennék azt az irodalmi vállalatot szakfolyóirattá. A szigorú ítéllettel azonban nem ellenséges érzületnek, hanem meleg érdeklődésnek kívántam kifejezést adni, hogy a jótollú jeles szerkesztő nagyobb gondot és súlyt fektessen ezután a folyóirat erősítésére és felvirá-

goztatására. A Prot. Pap pedig ne hagyja el magát, ne haladjon az elaggás útján, mert néha-néha megjelenő vezércikkeivel, a jogi dolgokra vonatkozó közleményeivel s nem ritkán jeles eredeti beszédeivel még most is nélkülözhetetlen és hasznos vállalat.

Pestmegyei.

Lincke K. F. A. (Gymnasialprofessor in Jena) *Jésus in Kapernaum.* Ein Versuch zur Erklärung des Markus Evangeliums. Tübingen und Leipzig. Mohr. 1904. 44. Ára 1 Mk.

E kis munkácska a modern theologiai iskola egyik jellemző terméke. Annak az iskolának, a mely szerint a keresztyénség vallásvegytülés útján jött létre. — Voltakép az a munka célja, hogy Jézus kapernaumi legelső szereplésének igazi jelentőségét kimutassa. Szerzőnk szerint a keresztyénség bölcsője nem Judea, hanem Galilea, nem Jeruzsálem, hanem Kapernaum. Munkája kezdetén mindjárt Kapernaumról szól a szerző történeti, földrajzi és néprajzi tekintetből. Azután a három első evangélium kezdetének összehasonlítására tér rá. Vitatja, hogy az első, a Márk evangéliumának a kezdetén, nem a mai formájában, hanem az eredeti munkában három dolog domborodott ki: 1. a Jézus fellépésének időpontja, 2. a fellépés helye és az első tanítványok elhívása, 3. a kapernaumi disputa. Ennek igazolására hivatkozik Markion evangéliumára is. Könyve főkép a kapernaumi első fellépéssel foglalkozik. Tagadja, hogy Lukács amaz adatának, mely szerint Jézus legelőször a názárethi templomban lépett fel, történeti alapja volna. Ezt már az is megdönti, mert ott a názárethiek maguk hivatkoznak arra, hogy tegyen köztük is olyan csudákat, mit tett Kapernaumban. A kapernaumi szereplés tehát a názárethit megelőzte. Így hát Jézus legelső nyilvános messiási szereplésének Kapernaum a színtere. Ide már a tanítványokkal ment, s szerzőnk szerint, formális disputára gyűltek oda össze a jeruzsálemi írástudók és farizeusok. Ezt az állítást azonban az író túlhajtásának kell mondanunk, mert ennek Márkban semmiféle támasza nincs, s mert tudvalévő dolog, hogy írástudók és farizeusok nemcsak Jeruzsálemben voltak, hanem Palestina minden részében. A kapernaumi események közt a legfontosabb, szerzőnk szerint, az, hogy Jézus itt lépett fel első ízben az „új tan“-nal, a melyért mindjárt kemény vitát is folytatott. Szerzőnk szerint az új tan egyes részeit Márk későbbi fejezeteiben találjuk meg, nevezetesen 2, 21. 27. 22 3, 4. képezték a disputa főbb pontjait. Azt hiszem azonban, hogy ezek kiválasztásánál szerzőnk ép oly önkényes, mint azon állításában, hogy Kapernaumban formális hivatalos disputára gyülekeztek össze ez alkalommal a zsinagógában, s hogy „Jézus Kapernaumban tiltakozott a zsidóság száraz, szeretetlen törvényszerűsége ellen,“ s hogy ez alkalommal győződtek meg az első tanítványok arról, hogy Jézus csakugyan Istenek egy új tan hirdetésére küldött megbízottja. — Jellemző, hogy szerzőnk még a hegyi beszédre is kitérve, azt állítja,

hogy azt Máté a Didachéból, Salamon Bölcseségéből és Epiktet stoikus bölcsésznek a morálról írt könyvecskéjéből alkotta meg és különösen azon célból adta azt Jézus szájába, hogy ezeket a nézeteket ily módon szentesítse és a keresztyénség előtt hitelesítse. Hasonló hypothetikus szerzőnk azon mondása is, hogy a János evangéliumának, vagy az alexandriai Apollos a szerzője, vagy pedig az ephезusi János-féle iskola valamely más tagjától származik az. Miként a hegyi beszédet, úgy az evangéliumok előtörténetének sok más alkotórészét is mindenféle, a keresztyénség körén kívül eső adatra, elbeszélésre vagy eseményre viszi vissza és így a legújabb theologiai iskola szellemében gyártja hypothesiseit. — Véleményem szerint e munka a theologiai tudományra nézve igen könnyen nélkülözhető, s nincs benne egyetlen adat, szempont vagy gondolat, a melyet a tudomány szempontjából nyereségnek, vagy előhaladásnak mondhatnánk.

Raffay Sándor.

Szives tudomásul!

Sajnálattal hívjuk fel olvasóink becses figyelmét arra a kellemetlen körülményre, hogy a 21. és 22. iven a lapszámozás el van hibázva, s így 213—244 helyett **313—344** olvasandó. —